

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г.С. СКОВОРОДИ

Український мовно-літературний факультет імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка
Кафедра зарубіжної літератури та слов'янських мов
імені професора Михайла Гетманця

АРГУМЕНТИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ: СВОБОДА ТА БЕЗПЕКА

Матеріали
третьої Міжнародної наукової конференції

(6-7 квітня 2023 року)

Що
є
свобода?
Добро
в ній
якеє?

Харків – 2023

Щеулін В. В. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СВОБОДИ (НА ПРИКЛАДІ ТЕКСТУ ПІСНІ NUMB ГУРТУ LINKIN PARK)	253
Юрова І. Ю. ДВІ КОНЦЕПЦІЇ СВОБОДИ (ЗА ТВОРЧІСТЮ І.СВІТЛИЧНОГО ТА Л.КОСТЕНКО)	258
Яковлева Т. В. РЕАЛІЗАЦІЯ ОЦІННОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИГУКІВ У ЗАГОЛОВКАХ МЕДІАТЕКСТІВ ЯК ВИЯВ СВОБОДИ МОВОТВОРЧОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ	263
<i>ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ</i>	268

РЕАЛІЗАЦІЯ ОЦІННОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИГУКІВ У ЗАГОЛОВКАХ МЕДІАТЕКСТІВ ЯК ВИЯВ СВОБОДИ МОВОТВОРЧОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ

Яковлева Т. В. (Харків, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-2064-6592>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7820643>

Abstract

Realization of the estimated potential of interjections in the headlines of media texts as a manifestation of journalists' freedom of language creativity is described. Modern journalistic speech is distinguished by a constant supply of means with emotional and evaluative potential. The violation of the stereotypical use of means of different language levels ensures the interest of linguists to the study of linguistic creativity, freedom of thought of journalists. The interjections that express evaluation by the speakers, emotional and expressive reactions, without naming them, occupy a significant place among emotional and evaluative means of journalists' speech.

Primary and secondary interjections as means of expressing evaluative meanings in combination with other evaluatively marked language units are actively used in media text titles. The majority of interjections among the analyzed material represent polar axiological meanings, which indicates their multifunctionality. In addition, new evaluative meanings were revealed in the process of analysis that were not fixed in the dictionaries of the Ukrainian language.

Key words: primary and secondary interjections, evaluation, evaluative connotation, title, media texts, linguistic creativity, freedom of speech.

Стрімкі зміни в політичному й економічному житті людства зумовлюють мовні трансформації в інформаційному просторі, зокрема в мові медіа. Сучасні медіатексти характеризуються зменшенням дистанції між автором і читачем, що спонукає журналістів переосмислити стандартизованість, шаблонність засобів

публіцистичного стилю й шукати нові емоційно-експресивні мовні одиниці, що здатні привернути увагу адресата. Таке порушення стереотипного вживання засобів різних мовних рівнів забезпечує інтерес мовознавців до вивчення лінгвокреативності, свободи думки й мовотворчості журналістів у дискурсі сучасної преси (роботи С.В. Воропай, Ж.Д. Горіної, Ж.В. Колоїз, Т.А. Космеди та ін.). Як зазначає С.В. Воропай, лінгвокреативність є «можливістю творчо переформатовувати існуючий мовний матеріал задля задоволення конкретної комунікативної мети. Лінгвокреативність мовців виявляється через певні засоби і прийоми, які культивують мисленєво-мовленєву свободу сучасних людей, збагачують їхні знання, розвивають уподобання, розширюють наявні асоціації та сприяють загальній інтелектуалізації суспільства» (Vogorai, 2016, p. 9).

Сучасне публіцистичне мовлення вирізняється постійним поповненням засобами з емоційно-оцінним потенціалом, серед яких вагоме місце посідають вигуки, що виражають емоційно-експресивні реакції, вольові спонукання, оцінки мовців, не називаючи їх. Реалізація оцінного потенціалу вигуків особливо виразно відображається в заголовках медіатекстів, що займають сильну текстову позицію та передусім викликають читацький інтерес.

За походженням вигуки поділяють на дві групи: первинні (непохідні) та вторинні (похідні). Перша складається з вигуків, утворених з одного або кількох звуків: *а!*, *ой!*, *тю!* та ін. Одиниці другої походять від інших частин мови: *жах!*, *диви!*, *оаке!* та ін. Вигуки обох груп здатні моделювати оцінні значення в певних контекстах. У цьому дослідженні використовуємо тлумачення значень досліджуваних одиниць із Великого тлумачного словника сучасної української мови за редакцією В.Т. Бусела (2005) та ілюстративний матеріал, дібраний з українських інтернет-видань початку ХХІ століття.

Розглянемо детальніше особливості функціонування первинних вигуків, пов'язаних із категорією оцінки, у заголовках медіатекстів. Наприклад, вигук *ах* має такі тлумачення:

1) уживається для вираження захоплення, співчуття і т. ін. (Busel, 2005, p. 48), порівн.: *Ах, яка красуня: королева Єлизавета II продемонструвала*

аутофіт в новій сукні (ТСН); *Ах, цей нещадний фотошоп: Настю Каменських знову «хейтять» фоловери* (ТСН). У наведених вище заголовках позитивний смисловий відтінок, крім вигуку, виражає іменник *красуня*. Негативну тональність формують також оцінно марковані одиниці *нещадний*, *хейтять*. До того ж, препозиція вигуку *ах* у всіх контекстах створює емоційне обрамлення цих заголовків;

2) «виражає обурення, незадоволення» (Busel, 2005, р. 48), напр.: *«Ах, ти зараза!»: у школі на Херсонщині побили 11-річну дівчину* (Інформаційна агенція «Вголос»). Цей заголовок, як бачимо, демонструє вираження негативної оцінки особи, що також актуалізується за допомогою іменника *зараза*.

Вигук *ой* «уживається для вираження <...> докору, <...> захоплення» (Busel, 2005, р. 835), напр.: *Ой, як смердить з Потомаку...* (Останній Bastiон: новинний сайт Полтавського регіону); *Ой, яка краса: Настя Каменських повернулася до звичного «кучерявого» іміджу* (Інформаційний портал «РБК-Україна»). Як бачимо, у першому заголовку негативна оцінка виражена за допомогою метафори *смердить*, яка відображає негативне ставлення автора до статті в газеті ВашингтонПост щодо пропозиції переговорів України з Росією. У другому заголовку моделювання позитивної оцінки забезпечує лексема *краса*.

Вигук *ох* виражає невдоволення, докір, захоплення (Busel, 2005, р. 868), порівн.: *«Ох, і накоїли ви»: сповідь Дорофєєвої в новій пісні розділила фанів* (УНІАН: інформаційне агентство); *«Ох, мої очі. Білий ведмідь». Маска зняли прихованою камерою на яхті у Греції. У мережі обговорюють незасмагле тіло засновника Tesla* (Гордон: клуб читачів); *«Ох, які фігури»: дружина Мессі захопила фанатів знімком у купальнику з чоловіком на відпочинку* (ТСН). Моделювання негативнооцінної тональності засвідчують також дієслово *накоїли*, метафорична номінація *білий ведмідь* та прикметник *незасмагле*, а позитивнооцінної – синтаксичний фразеологізм *які фігури* та дієслово *захопила*.

Вигук *тьху* «уживається для вираження невдоволення» (Busel, 2005, р. 1488), напр.: *«Тьху, вівці»: Арестович назвав льотчиків РФ добровільними рабами і пригрозив розплатою* (GLAVRED.INFO). Крім уживання оцінно

маркованого вигуку, негативнооцінне ставлення до осіб у заголовку виражено за допомогою метафори *вівці* та номінації *добровільними рабами*.

Оцінний компонент яскраво реалізується й у вторинних вигуках. Як стверджують лексикографічні джерела, вигук *алілуя* «уживається <...> для вираження славлення Бога» (Busel, 2005, р. 21). Проаналізувавши це та інші тлумачення зі словників української мови, робимо висновок, що в них немає вказівки на оцінний складник. Однак у певних контекстах сучасного мовлення цей вигук здатний набувати його, напр.: *Спочатку звично недолуга: попередження, сутички, поліцейські операції, і нарешті – алілуя! – торгівля з терористами припиняється. Президент і РНБО знайшли в собі сили прийняти вольове рішення* (Український тиждень). Спостерігаємо вербалізацію позитивного значення оцінки, а саме радості через те, що нарешті певна подія відбулась.

Вигук *Боже* «уживається для вираження здивування, радості, страждання і т. ін.» (Busel, 2005, р. 90), порівн.: «*Боже, яка молодчина*», «*Приклад для будь-якої жінки*». *44-річна Горова показала домашнє тренування. Відео* (Гордон: клуб читачів); «*Боже, яка молода*»: *у Рівному померла викладачка кооперативного коледжу* (Радіо Трек). Елементи контекстів *молодчина, приклад для будь-якої жінки* засвідчують моделювання позитивної тональності заголовка, а *яка молода, померла* демонструють здивування й співчуття.

Зауважимо, що, крім тлумачень, зафіксованих у словниках, вигук *Боже* може також виражати осуд, напр.: *Боже, яке кончене! FIFA відмовила Зеленському у виступі перед фіналом ЧС із промовою про мир* (XSPORT.ua). Тут моделювання негативної оцінки також відбувається завдяки оцінно маркованим мовним одиницям *кончене, відмовила*, що сприяють більш виразному вираженню негативного ставлення автора до організації чи події. Загалом фраза «*Боже, яке кончене*» стала прецедентною в сучасному мовленні.

Вигук *ганьба* «виражає осуд кого-, чого-небудь» (Busel, 2005, р. 222), напр.: «*Вона збожеволіла. Ганьба*». *У мережі розкритикували 63-річну Мадонну, яка облизала собачу миску* (Гордон: клуб читачів). Наведений приклад ілюструє

моделювання негативноцінної тональності заголовка, що засвідчують дієслова *збожеволіла, розкритикували*.

Запозичений вигук *ура* вживається «для вираження загального схвалення, захоплення, радості» (Busel, 2005, р. 1512), напр.: «*Ура! Як добре, що Путін тебе не вбив*» (Gazeta.ua). Позитивний відтінок значення реалізується також завдяки прислівнику *добре*. До того ж, знак оклику на письмі графічно репрезентує інтонацію радості. Простежуємо також, що ця одиниця здатна відображати іронічний смисл, однак це значення не зафіксовано в тлумачних словниках, порівн.: «*Ура! Раїса повернулася*»: Супрун *відреагувала іронічними тарганми на повернення Богатирьової* (УНІАН: інформаційне агентство); *Ура! Тепер ми ОТГ, або голодні пташенята у гнізді* (Український інтерес). Як бачимо, уживання лексем *іронічними тарганми* й порівняння *ОТГ з голодними пташенятами* формують іронічну тональність мовлення й відповідну оцінку подій.

Отже, первинні й вторинні вигуки як засоби вираження оцінних смислів у поєднанні з іншими оцінно маркованими мовними одиницями активно вживаються в заголовках медіатекстів. Серед проаналізованого матеріалу більшість вигуків репрезентують полярні аксіологічні смисли, що свідчить про їх поліфункційність. Крім того, у процесі аналізу виявлено нові оцінні значення, не зафіксовані в словниках української мови. Уживання таких лінгвокреативних феноменів у заголовках журналістських текстів засвідчує свободу слова, вільного висловлювання думки, творчості журналістів, їх відкритість та незаангажованість, що є ознаками сучасного демократичного суспільства.

REFERENCES

Busel, V.T. (Ed.). (2005). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [The Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin : VTF «Perun» [in Ukrainian].

Voropai, S.V. (2016). *Linhvistychna kreatyvnist ta yii realizatsiia u movi korystuvachiv sotsialnykh merezh (na prykladi sotsialnoi merezhi Feisbuk)* [Linguistic creativity and its implementation in the language of users of social networks (on the example of the social network Facebook)]. *Filolohichni traktaty*, I, 4, 7–14 [in Ukrainian].